

“Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолын төслийг иргэд, хуулийн этгээдийн төлөөлөл, олон нийтээр хэлэлцүүлсэн байдал

“Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” тогтоолын төслийг хуульд заасны дагуу нээлттэй хэлэлцүүлэг зохион байгуулж, олон нийтийн санал авах зорилгоор D-Parliament.mn цахим сүлжээнд байршуулсан болно.

Нэг. Хэлэлцүүлэг зохион байгуулсан тухай

“Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг олон талын оролцоонд тулгуурлан боловсронгуй болгох зорилгоор мэргэжлийн байгууллага, холбоод, холбогдох мэргэжилтнүүдийн дунд нээлттэй хэлэлцүүлгийг 2025 оны 12 дугаар сарын 18-ны өдөр Төрийн ордны “Үндсэн хууль” танхимд 41 мэргэжилтнүүдийн бүрэлдэхүүнтэйгээр зохион байгуулсан болно.

Хэлэлцүүлэгт Улсын Их Хурлын гишүүн Б.Мөнхсоёл, Улсын Их Хурлын гишүүн Д.Цогтбаатар, Улсын Их Хурлын гишүүн Ц.Мөнхтуяа; Улсын Их Хурал дахь Ардчилсан намын бүлгийн зөвлөх Р.Даваадорж; Үндэсний аудитын газар; “Төсвийн тогтвортой байдлын зөвлөл”-ийн ажлын алба; Сангийн яам; Эдийн засаг, хөгжлийн яам; Боловсролын яам, Хот Байгуулалт, Барилга Орон Сууцжуулалтын Яам; Барилгын хөгжлийн төв; “Монголын барилгачдын нэгдсэн холбоо” болон гишүүн байгууллагууд; Монголын Барилгын Үндэсний Ассоциаци; -ийн төлөөллүүд оролцлоо. Хэлэлцүүлгийн модиратороор Улсын Их Хурал дахь Ардчилсан намын бүлгийн зөвлөх Д.Амарбаясгалан ажиллаа. Дээрх холбогдох мэргэжилтнүүдээс 21 оролцогч асуулт асууж, үг хэлж, санал гаргасныг дараах байдлаар нэгтгэн дүгнэв.

Хэлэлцүүлгээр хөндөгдсөн асуудал

Хэлэлцүүлгийн явцад оролцогчид улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, хэрэгжилт, хяналтын тогтолцоонд дараах нийтлэг асуудлууд байгааг онцлон тэмдэглэв. Үүнд:

1. Төлөвлөлтийн шатанд

- Төсвийн төсөлд техник, эдийн засгийн үндэслэл хангалтгүй, бэлтгэл ажил дутуу, судалгаанд суурилагагүй төсөл, арга хэмжээг олноор тусгаж байгаа;
- Шинээр эхлүүлэх төсөлд анхаарал хэт төвлөрч, эхлүүлсэн боловч дуусаагүй төсөл, арга хэмжээ олноор хуримтлагдаж, жилээс жилд төсөвт дарамт учруулж байгаа;
- “PIMIS” системийн бүх үе шатыг шийдвэр гаргагчид буюу Улсын Их Хурлын гишүүдэд нээлттэй болгох;
- Салбарын яамд хооронд чиг үүргийн давхардал үүсч, хөрөнгө оруулалтын бодлого нэгдсэн удирдлага, зохицуулалтгүйгээр хэрэгжиж байгаа.

2. Худалдан авах үйл ажиллагааг зохион байгуулах үе шатанд

- Худалдан авах үйл ажиллагааг зохион байгуулж буй хүний нөөцийг чадавхжуулах;
- Тендер шалгаруулалтыг хугацаанд нь зохион байгуулж чадахгүй байдал түгээмэл байгаа нь төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийг удаашруулж байна;
- Орон нутагт хэрэгжиж буй барилга байгууламжийн төслүүдэд гүйцэтгэгчийн чадавх, материал нийлүүлэлт, ложистикийн асуудал хүндрэл үүсгэж, хугацаа алдагдах, чанарын доголдол үүсэх нөхцөл бүрдэж байна;
- Жил дамнасан төслүүдэд инфляц, үнийн өсөлтийн нөлөөг бодитоор тооцох механизм сул байгаагаас өртөг нэмэгдэж, төсвийн ачаалал өсөх хандлагатай байна.

3. Техникийн тодорхойлолт, зураг төсөл, стандартын хувьд

- Ижил төрлийн барилга байгууламжид тавигдах тендерийн шаардлага, шалгуур үзүүлэлт харилцан адилгүй, уялдаа муутай байгаа;
- Ажлын даалгавар, зураг төсөл боловсруулах үе шатанд захиалагч байгууллагын ажлын даалгавар дутуу, буруугаас болж гүйцэтгэлийн явцад зураг, төлөвлөлтөд өөрчлөлт орж, үүнээс шалтгаалан зардал нэмэгдэж, ажил гүйцэтгэх хугацаа хойшлох;
- Тендер шалгаруулахдаа бага үнийн саналаар сонгон шалгаруулалт хийдэг нь чанар муу барилгын материал сонгох, түүнээс улбаалан эрүүл аюулгүй байдлын чанар алдагдах эрсдэл бүрдэж байна. Ялангуяа барилгын дотор засалд ашиглах будгийн чанарт онцгой анхаарахгүй бол дотоод орчны агаарт сөргөөр нөлөөлж байна.
- Төслийн анхны төлөвлөлт, зураг төслийн чанар хангалтгүйгээс хэрэгжилтийн шатанд олон удаагийн засвар, өөрчлөлт хийх шаардлага үүсдэг.

4. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоо

- Төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт тодорхой бус, олон улсын жишигт нийцээгүй;
- Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний тогтолцоо сул, үр дүнд суурилсан үнэлгээ хангалтгүй;
- Төсөл хэрэгжилтийн явц, үр дүнгийн талаарх мэдээллийн ил тод байдал хангалтгүй байна.

5. Бодлого, институцийн зохицуулалтын хүрээнд

- Төсвийн хөрөнгө оруулалтын бодлого салбар бүрийн онцлогт нийцсэн байдлаар төлөвшөөгүй;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагаанд үүсэж буй эрсдэл, үнийн хэлбэлзэл, зах зээлийн нөхцөлийг бодлогоор зохистой зохицуулах шаардлага байна;
- Чанартай, үр ашигтай цөөн төсөл хэрэгжүүлэх бодлогын чиглэл тодорхой бус байна.

Хэлэлцүүлгээс гарсан санал, зөвлөмж

Дээрх нөхцөл байдалд үндэслэн хэлэлцүүлэгт оролцогчид дараах санал, зөвлөмжийг дэвшүүлэв. Үүнд:

1. Төлөвлөлт, эрэмбэлэлтийг сайжруулах чиглэлээр

- Төсөл, арга хэмжээг улсын төсөвт тусгахдаа техник, эдийн засгийн үндэслэл, бэлтгэл ажлыг бүрэн хангуулсан байх шаардлагыг хууль, журмаар хатуу мөрдүүлэх;
- Шинэ төсөл эхлүүлэхээс өмнө эхлүүлсэн боловч дуусаагүй төсөл, арга хэмжээг бүрэн дуусгах эрэмбийн бодлогыг чанд хэрэгжүүлэх;
- Хөрөнгө оруулалтын бодлогын төвлөрсөн удирдлага, зохицуулалтыг сайжруулж, чиг үүргийн давхардлыг арилгах.

2. Хэрэгжилтийн үр ашгийг дээшлүүлэх чиглэлээр

- Тендер шалгаруулалтын үйл ажиллагааг хугацаанд нь зохион байгуулах, хариуцлагын тогтолцоог чангатгах;
- Гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулахдаа чадавх, туршлага, нөөц боломжийг бодитой үнэлэх;
- Жил дамнасан төслүүдийн үнийн зөрүү, инфляцын нөлөөллийг тооцох санхүүгийн зохицуулалтын механизмыг боловсронгуй болгох.

3. Техникийн бодлого, стандартын хүрээнд

- Тендерийн баримт бичиг, шаардлагыг нэг мөр болгох, ижил төрлийн барилга байгууламжид нэгдсэн стандарт мөрдүүлэх;
- Зураг төсөл, ажлын даалгавар боловсруулах шатанд мэргэжлийн байгууллагын оролцоог зайлшгүй хангах;
- Төслийн анхны зураг төслийн чанарыг сайжруулж, хэрэгжилтийн явц дахь өөрчлөлтийг багасгах.

4. Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг сайжруулах чиглэлээр

- Төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийг хугацаа, өртөг, үр ашгийн үзүүлэлтэд суурилсан олон улсын жишигт нийцсэн шалгуураар үнэлэх тогтолцоог нэвтрүүлэх;
- Хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний хараат бус байдлыг хангах, ил тод байдлыг нэмэгдүүлэх;
- Төсөл, арга хэмжээний хэрэгжилтийн мэдээллийг олон нийтэд нээлттэй, хүртээмжтэй болгох.

5. Бодлого, институцийн шинэчлэлийн чиглэлээр

- Төсвийн хөрөнгө оруулалтын бодлогыг салбарын онцлогт нийцүүлэн шинэчлэх;
- Төр, хувийн хэвшлийн хамтын ажиллагааг дэмжих, эрсдэлийг бууруулах зохицуулалтыг боловсронгуй болгох;
- Чанартай, үр ашигтай, нийгэм, эдийн засгийн өндөр ач холбогдол бүхий төсөл, арга хэмжээг тэргүүлэх чиглэл болгон хэрэгжүүлэх бодлогыг тодорхой болгох.

Дүгнэлт

Нээлттэй хэлэлцүүлгээс гарсан санал, дүгнэлтийг нэгтгэн үзэхэд улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтын төлөвлөлт, төсөл сонгон шалгаруулалт, хэрэгжилт, хяналтын тогтолцоог бүхэлд нь хамарсан цогц шинэчлэл хийх, ил тод, хариуцлагатай, үр ашигт суурилсан удирдлагын тогтолцоог бүрдүүлэх шаардлага байгааг оролцогчид санал нэгтгэйгээр онцлон тэмдэглэв.

Дээрх санал, зөвлөмжийг “Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар төсөл, арга хэмжээг санхүүжүүлэх талаар авч хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээний тухай” Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг дэмжиж, цаашдын бодлого, эрх зүйн зохицуулалтад тусган хэрэгжүүлэх нь зүйтэй гэж үзэв.

Хоёр. D-Parliament.mn-д цахим системээр иргэдээс авсан санал

Монгол Улсын Их Хуралд өргөн барьж буй тогтоолын төслийн хүрээнд D-Parliament.mn цахим системд байршуулж, иргэд дараах саналыг гаргав.

Төсөл, арга хэмжээний мэдээллийн ил тод байдал, системчлэл

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээний санал авах, эрэмбэлэх, үнэлэх, төлөвлөх, батлах үйл явцын тоон мэдээллийг системчлэх, стандартчилах шаардлагатай гэж үзсэн. Иргэдээс ирүүлсэн саналд дурдсанаар, дээрх чиглэлээр цахим системийн хөгжүүлэлт хийгдэж байгаа хэдий ч хууль тогтоогч, ялангуяа Улсын Их Хурлын гишүүдэд тухайн процессын явцыг шууд хянах, ажиглах боломжийг бүрдүүлэх нь зүйтэй гэж санал нэгтэй илэрхийлсэн болно.

Төсвийн мэдээллийн нэгдсэн сан бүрдүүлэх асуудал

Улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар хэрэгжүүлэх төсөл, арга хэмжээтэй холбоотой:

- төсвийн төлөвлөлт,
- Улсын Их Хурлаар баталсан болон өөрчлөн баталсан төсөв,
- төсвийн гүйцэтгэлийн тоон мэдээлэл зэргийг нэгтгэсэн нэгдсэн мэдээллийн сан бүрдүүлэх шаардлагатай гэж үзсэн.

Ингэснээр шийдвэр гаргагчид бодлого боловсруулах, хяналт тавих үйл ажиллагаанд ашиглахад хялбар, хүртээмжтэй орчин бүрдэнэ гэж иргэд санал нэгтэй дэмжсэн болно.

Эрх зүйн орчны уялдаа, хэрэгжилтийг сайжруулах санал

Тухайн жилийн төсвийн тухай хуулиар улсын төсвийн хөрөнгө оруулалтаар санхүүжүүлэх төсөл, арга хэмжээний санал авах, эрэмбэлэх, шаардлага хангах байдлыг хянах хүрээнд мөрдөгдөж буй эрх зүйн актуудад:

- дүн шинжилгээ хийх,
- хууль тогтоомжийн уялдаа, нийцлийг хангах,

- давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах чиглэлээр зохион байгуулалтын арга хэмжээ авч, хэрэгжилтийн явцын талаар тухай бүр мэдээлж ажиллахыг Монгол Улсын Их Хурлын Төсвийн байнгын хороонд даалгах нь зүйтэй гэж санал ирүүлсэн.

Мөн дээрх арга хэмжээний хэрэгжилтийн явцын талаарх мэдээллийг хаврын чуулганы төгсгөлд Байнгын хороонд танилцуулдаг байх, уг чиг үүргийг Засгийн газарт даалгаж, шаардлагатай тохиолдолд Төсвийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах нь зүйтэй гэсэн санал дэвшүүлсэн болно.

Тогтоолын хэрэгжилт, хэлэлцэх дарааллын талаар

Энэхүү тогтоолын төслийг Улсын Их Хурлын хаврын ээлжит чуулганы хэлэлцэх асуудлын эхний эрэмбэд оруулах, хэрэгжилтийг шуурхай хангах зорилгоор:

- Засгийн газар холбогдох саналаа боловсруулан Улсын Их Хуралд танилцуулах,
- 2027 оны улсын төсвийн төсөл өргөн барихаас өмнө холбогдох асуудлыг шийдвэрлэх шаардлагатай гэж иргэд санал болгосон.

---o0o---